

Kadernotitie Duurzaam Dalfsen *Energie in balans*

Oktober 2016

Inhoud

1	KOERS	3
2	INLEIDING	7
3	WERKCONFERENTIES	8
3.1	MOOIRIVIER	8
3.2	HOONHORST	9
4	HUIDIG UITVOERINGSPROGRAMMA DUURZAAMHEID	11
4.1	RESULTATEN	11
5	HET VERVOLG	12
5.1	PROCES	12
5.2	FINANCIËN	12

Bijlagen

- Tabel projecten Uitvoeringsprogramma Duurzaamheid 2016-2017
- Duurzame Dorpen
- Flappen Mooirivier
- Flappen Hoonhorst

1 Koers

1.1 Ambitie

Wat te doen als ambitie en uitvoering onvoldoende bij elkaar passen? Deze vraag hebben gemeente en lokale duurzaamheidsgroepen zichzelf en elkaar afgelopen jaar gesteld. CO2-neutraal in 2025 bleek in het huidige uitvoeringstempo niet haalbaar. CO2 als thema spreekt daarnaast onvoldoende aan en is moeilijk eenduidig meetbaar.

Wat nu: ambitie bijstellen, of grotere uitvoeringsstappen maken?

De uitkomst van de gesprekken is dat de ambitie blijft staan. Dalfsen wil nog steeds een CO2-neutrale gemeente worden. Het jaar 2025 blijkt niet haalbaar via de bestaande aanpak. Ten opzichte van het oude meerjarenprogramma moeten de stappen enerzijds groter en anderzijds breder van opzet. Niet meer alleen optelsommen voor energie maken, maar de visie breder richten op duurzaamheid als integraal thema. Duurzaamheid promoveert van 'kers op de taart' naar 'basisuitgangspunt' voor gemeentelijke projecten. Vanwege die verbreding voegen we de term 'duurzaamheid' toe aan onze ambitie. Daar hoort ook sociale duurzaamheid bij, met als doel iedereen mee te laten doen. Noem het duurzaam noaberschap.

Belangrijker: de wereld verandert. Onze manier van werken verandert mee – minder opleggen vanuit de overheid, meer vanuit de energie van inwoners.

De ambities van 2025 zijn moeilijk haalbaar zonder enige vorm van 'dwang' van bovenaf. Overheden worstelen hiermee. Enerzijds wordt de nieuwe werkwijze omarmd, anderzijds blijft het opleggen van dwingende instrumenten basis.

Als gemeente Dalfsen maken we, op grond van de gesprekken tussen raad en duurzame dorpen, een duidelijke keuze. Wij zien het werken vanuit de energie van de samenleving als dé basis voor continuïteit in het werken aan duurzaamheid. Belangrijker dan het jaar 2025 en effectiever dan het opleggen van dwang. Ook na 2025. We laten het jaartal daarom los.

'Duurzaam Dalfsen – Energie in balans'

1.2 Zo moeilijk is het niet

We gebruiken energie uit fossiele bronnen. Dat is een eindige bron, die ons klimaat belast, én ons afhankelijk maakt van andere partijen. Er lekken jaarlijks miljoenen euro's de gemeente uit vanwege energiekosten. We willen het anders. Minder afhankelijk, geen restprobleem voor de generaties na ons en waar het kan structureel goedkoper en/of lokaal geïnvesteerd.

Het kan vanuit twee invalshoeken.

- Energie besparen
- Energie zelf duurzaam opwekken

Alle projecten in het nieuw op te stellen uitvoeringsprogramma dragen bij aan één van deze stappen.

1.3 Rode draad duurzame dorpen, gemeente en regio

Het college van B&W en de ambtenaren hebben uit de gevoerde gesprekken een rode draad gefilterd. Zij hebben die gekoppeld aan de lopende projecten uit het Dalfser duurzaamheidsbeleid en aan regionale thema's. Er zijn overeenkomsten, er zijn nieuwe dingen.

Overlap

- *Thema bebouwde omgeving*
- *Thema mobiliteit*
- *Thema bedrijven*
- *Thema duurzame energie*

Nieuw

- *Water*
- *Voedsel*

De duurzame dorpen hebben de thema's mobiliteit, water, energie en voedsel gepresenteerd. Vanuit de keuze voor de nieuwe werkwijze worden de vier thema's van de dorpen ook de basis voor het nieuwe gemeentebeleid. Dat betekent dat de bestaande thema's 'bebouwde omgeving' en

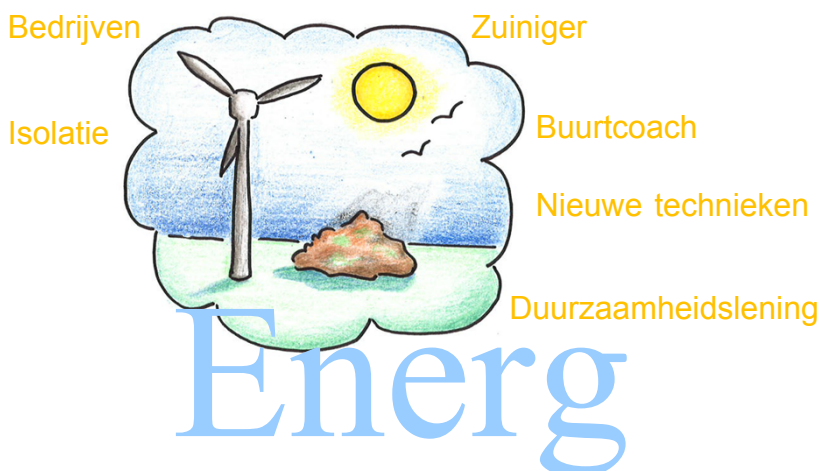
'bedrijven' niet meer apart worden opgenomen, maar gaan draaien als subthema's van het thema 'duurzame energie'.

Een korte omschrijving van waar we per thema naar toe willen.

Duurzame energie

Onze samenleving wordt energieneutraal. Alle energie die we nodig hebben, wekken we duurzaam op via zon, wind, biogas en aardwarmte. De opwekking en opslag van energie kan lokaal en centraal binnen de gemeente geregeld worden. Energie wordt efficiënt gebruikt en niet verspild. Er is sprake van een circulaire economie waarbij afval de grondstof vormt voor nieuwe producten. Bedrijven en woningen pakken kansen om de energievraag van hun gebouwen te verkleinen én te verduurzamen.

Duurzame opwek

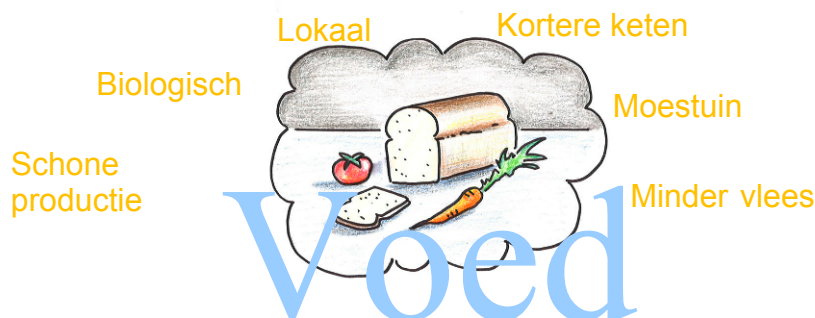

Slimmere mobiliteit

Duurzame energie vervangt de fossiele brandstoffen uit onze voertuigen. Tankstations gaan mee in deze verandering, overal kun je stroom en biogas en/of waterstof tanken. Mensen delen vaker een voertuig en pakken sneller de elektrische fiets. Spitsfiles verdwijnen door flexibele werktijden, thuiswerken en fietssnelwegen. Het ruimtebeslag door wegen en parkeerplaatsen daalt.

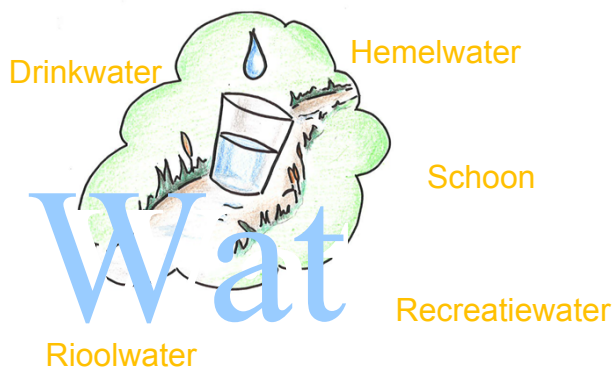
Lokaal en gezond voedsel

Aandacht voor gezondheid en kwaliteit groeit – we laten ons minder leiden door 'snel en goedkoop'. Ons voedsel komt van de lokale boer en tuinder. Landbouw wordt kleinschaliger en biologisch. In de keukens zal anders worden gekookt. We eten minder vlees en we maken kennis met nieuwe voedselbronnen.

Zuinig op water

Het water staat symbool voor de manier waarop we omgaan met onze omgeving. De hoofdwaters in onze gemeente (de Dedemsvaart, de Vecht, het Overijssels Kanaal) worden of blijven geschikt om in te zwemmen en - in de toekomst – zelfs te drinken. Dat komt doordat we verstandig omgaan met het schone hemelwater, onze sloten, de bodem en ons afvalwater. In bestaande én nieuwe woonwijken geldt dat hoe bewuster we dit scheiden, hoe minder er gezuiverd hoeft te worden.

1.4 Samen in balans én verantwoordelijk

Dorpen en gemeente hebben een gemeenschappelijk doel. We willen een leefbare wereld voor ons en voor onze (klein)kinderen. Om dat mogelijk te maken, versterken we elkaars specifieke krachten en instrumenten. Dat wordt de inzet voor de werkwijze – daar waar de gemeente geen ingangen heeft, komen de dorpen in actie - en andersom. De gemeente blijft verantwoordelijk voor het halen van de gemeentelijke doelstellingen voor Dalfsen. De gemeente maakt met de dorpen afspraken over hun aandeel daarin.

1.5 Wat vraagt het college hiervoor aan de raad?

- Commitment. We hebben elkaar kritisch in de ogen gekeken. Nu is het tijd om er (opnieuw) voor te gaan. Het college vraagt de raadsleden het thema duurzaamheid uit te blijven dragen, in politieke lobby en richting inwoners, bedrijven en andere instanties. Binnenshuis blijft een kritische houding van en naar het college uitgangspunt. Het integraal opnemen van duurzaamheid is een leerpunt voor ons en we vragen uw raad ons daarop te blijven wijzen. Los daarvan staan we als instituut gemeente samen voor duurzaamheid. Binnen de regio is de gemeente Dalfsen hier ver in. Die voorsprong houden we vast.
- Geld. Grotere stappen maken en anders werken heeft tijd en geld nodig. Niet alleen binnen de gemeentelijke organisatie, ook daarbuiten. Stel jaarlijks een bedrag beschikbaar voor de duurzame dorpen en geef hen het vertrouwen om zelf te bepalen hoe ze het inzetten. Uitgangspunt is dat niet als subsidie te doen, maar als revolverend fonds.

1.6 Wat krijgt de raad (en dus de bevolking) terug?*Dalfsen als inspirator*

De gemeente Dalfsen geeft nadrukkelijker invulling aan de voorbeeldrol. We maken meer werk van het verduurzamen van ons beleid, gebouwen, beheer en onderhoud. In regionaal verband delen we succesvolle voorbeelden. Waar regelgeving of planvorming ons afremt, kiezen we vaker onze eigen koers.

Dalfsen als facilitator

In regionaal verband zijn we ambassadeur voor onze lokale initiatieven. We leggen verbindingen voor hen naar kennis, netwerken en financiering. Als gemeente geven we hen een eigen werkbudget waarmee nieuwe ideeën en plannen kunnen worden opgestart. De ideeën en plannen moeten een revolverend karakter hebben.

Dalfser energie in balans

Energieneutraal ben je als je alle energie die je gebruikt duurzaam opwekt. Daarvoor moeten we de gemeente als geheel bezien. De duurzame dorpen hebben ieder hun projecten voor duurzame opwek en besparing. Ook gemeente en provincie hebben de afgelopen jaren hiervoor projecten opgezet. Het

college gaat samen met de dorpen zorgen voor een overallbeeld en maken waar mogelijk verbindingen. Basis is dat de Dalfser gemeenschap meedeelt in de opbrengsten.

Dalfsen circulair

Wat er niet uit gaat, hoeft er ook niet in. Afval bestaat niet, grondstof wel. Bedrijven stimuleren we in te springen op deze nieuwe markt. Onze voortvarende uitrol van omgekeerd inzamelen krijgt een vervolg. Daarnaast gaan we het delen promoten, denk aan diensten als deelauto's, kennis, gereedschappen, vaardigheden. Een thema waar de duurzame dorpen al ervaring mee hebben. We laten het samen uitgroeien tot paradepaardje.

1.6 Hoe?

Bovenstaande koers leggen wij uw gemeenteraad voor. Is dit de manier die voldoende recht doet aan de bijeenkomsten van afgelopen jaar? Na eventueel bijschaven stelt u de nieuwe kaders vast. Op basis hiervan maakt het college een uitvoeringsprogramma. Voor 2017 geldt nog het programma dat u in december 2015 heeft vastgesteld. Het nieuwe uitvoeringsplan gaat elementen uit het bestaande plan combineren met de koers die hierboven is omschreven. Belangrijkste wijzigingen zijn de vier punten onder 'wat krijgt de raad terug' en een verschuiving van de aandacht – minder gericht op het verduurzamen van woningen, meer op voedsel en water. Voor de benodigde budgetten volgt een voorstel bij de behandeling van de Voorjaarsnota.

2 Inleiding

Sinds 2007 is de gemeente Dalfsen actief aan de slag met klimaat- en duurzaamheidsbeleid. Een startnotitie vormde in november 2007 de opmaat hiervoor. Tijdens de algemene beschouwingen van 2008 bleek dat de gemeenteraad breed gedragen tot ontwikkeling van ambitieuzer gemeentelijk klimaat- en duurzaamheidsbeleid wilde komen. Dit leidde tot het eerste meerjarenprogramma klimaat- en duurzaamheid 2009-2012.

Doel van het meerjarenprogramma was het realiseren van een duurzame en CO₂-neutrale gemeente in 2025. Om dit te bereiken zal onze gemeente in haar bedrijfsvoering diverse zaken moeten veranderen en het goede voorbeeld moeten geven. Tevens moet samenwerking gezocht worden met diverse maatschappelijke partners: woningbouwcorporaties, midden- en kleinbedrijf, ondernemersverenigingen, agrarische sector, scholen, kerken etc.

Het meerjarenprogramma 2009-2012 is later opgevolgd door de versies 2011-2012, 2012-2013 en 2014-2015. In november 2015 behandelde de raad het meerjarenprogramma 2016-2019. Daarbij nam de raad een motie aan waarmee zij aangaf dat er een versnelling nodig is om het doel van een CO₂-neutrale gemeente in 2025 te halen. Dit is immers een forse ambitie. Het is onzeker of Dalfsen deze ambitie gaat behalen indien in het huidige tempo wordt verduurzaamd. De raad gaf aan graag een discussie te willen over de huidige CO₂-ambitie. Is de huidige ambitie wel haalbaar? Wat moeten we hier dan voor doen? Is het wellicht verstandig om een nieuwe en/of meer gematigde ambitie op te stellen? Is CO₂-besparing wel de juiste rekeneenheid om verduurzaming mee aan te tonen? Welke concrete doelen kunnen we opstellen, waarmee we handvaten kunnen bieden aan het duurzaamheidsbeleid van Dalfsen?

In april 2016 is een werkconferentie met de raad georganiseerd, waarbij de raad zelf de antwoorden op bovenstaande vragen zal formuleren. De raad is dus aan zet. Op basis van deze werkconferentie zullen een nieuwe ambitie en doelstellingen voor een Duurzaam Dalfsen worden opgesteld. In de setting van een duurzaamheidscafé op 15 april heeft de raad samen met de duurzame dorpen gesproken over de dromen voor een Duurzaam Dalfsen. Op 18 april heeft de raad zich hier verder over gebogen.

Omdat het gevoel leefde dat onvoldoende recht is gedaan aan de potentie van de duurzame dorpen is op 15 september een vervolgonferentie georganiseerd met als thema 'de raad te gast bij de duurzame dorpen'.

Al met al is nu het moment aangebroken om een vervolgstap te zetten in het duurzaamheidsbeleid. Dit wordt in 2 stappen gedaan:

- 1) Onderliggende kadernotitie duurzaamheid
- 2) Uitvoeringsplan Duurzaam Dalfsen 2017-...

Met deze kadernotitie wordt een denkrichting/visie gegeven voor de komende jaren. Hiermee zal de raad een principerichting geven voor de nieuwe koers. Na vaststelling van de kadernotitie zal er een uitvoeringsplan worden geschreven waarin het nieuwe beleid meer in details wordt uitgewerkt met projecten en bijbehorende financiering. Dit wordt gepland voor het 1^e kwartaal 2017.

3 Werkconferenties

3.1 Mooirivier

Tijdens deze conferentie is gewerkt aan een gezamenlijk en gedragen beeld van een Duurzaam Dalfsen en een uitvoerbaar duurzaamheidsbeleid. Aan de hand van de thema's (samenwerking, doen, bewustwording, zichtbaarheid, vertrouwen) zijn allerlei ideeën bedacht voor een duurzame gemeente. Zie bijlage 2 voor de flipovers die deze avond gevuld zijn.

Conclusies die na de conferentie kunnen worden getrokken (geen uitputtende lijst):

- Doe lokaal wat lokaal kan
- Het resultaat van de gezamenlijke inspanningen van de gemeente, inwoners, organisaties en bedrijven moet een Dalfsen zijn dat alles bij elkaar opgeteld een 0 onder de lijn heeft staan. Een zelfvoorzienend Dalfsen.
- De gemeente geeft het goede voorbeeld
- Heb aandacht voor communicatie en gedrag
- Minder energiegebruik, meer opwekken
- Ga samenwerking aan tussen duurzame dorpen en gemeente
- De gemeente denkt mee, stimuleert en faciliteert (in kennis, budget, regelgeving etc.)
- Het gesprek met de duurzame dorpen is goed ontvangen en als waardevol ervaren.
- Opdracht aan ambtenaren: maak eerst een A4 met daarop de wie-wat-waar-vraag. Laat de raad over dit document in gesprek gaan en kom dan na evt. een technische sessie terug met een beleidsstuk. Neem daar de tijd voor.

3.2 Hoonhorst

De duurzame dorpen hebben deze avond de wens om het duurzaamheidsbeleid van Dalfsen te verbreden naar vier thema's gepresenteerd. Zie bijlage 3 voor de flipovers van deze avond.

Dalfsen in balans

Dalfsen in balans staat voor de droom om in 2025 in Dalfsen net zoveel energie op te wekken als te verbruiken. Dalfsen voorziet in z'n geheel in haar eigen energie; opgewekt op duurzame wijze. In financiële termen gaat er wat betreft energie evenveel in als uit. Dit versterkt ook de plaatselijke economie en de werkgelegenheid.

Om dat te bereiken moeten we aan de ene kant van de balans het verbruik van energie verminderen en aan de andere kant de hoeveelheid duurzaam opgewekte energie vergroten.

In de verschillende duurzame dorpen wordt aan beide kanten van de balans gewerkt:

- energieverbruik terugdringen in woningen, bedrijven, vervoer, openbare ruimte;
- energie uit zonneparken, windmolens, de Vecht, etc.

Ter stimulering ende vermaak maken we periodiek een "weerbericht" – wat hebben we geïmporteerd (en wat kost dat), wat hebben we opgewekt (en heeft dat opgebracht) en wat hadden we (gegeven het weer – zon, wind, regen) kunnen opwekken. En hoe zijn de verwachtingen?

Drink de Vecht

In 2025 is de Vecht meer dan een toeristisch uithangbord. Er kan ook in gezwommen en uit gedronken worden. Compleet met de dieren, planten, bomen en struiken die daarbij horen. In 2025 staat de Vecht symbool van hoe Dalfsen met haar natuurlijk erfgoed en met water omgaat.

Concrete maatregelen:

- meetpunten voor waterkwaliteit aan het begin en het einde van de Vecht in Dalfsen;
- opsporen en verhelpen van vervuiling in de gemeente (het goede voorbeeld);
- een Vechtdal-alliantie: initiëren van overheden, burgers en bedrijven die het voorbeeld volgen.

Maar dit thema bevat veel meer: het gaat om de omgang met ons water en de natuur. Het terugdringen van het gebruik van giftige stoffen, het gebruik van het riool, duurzaam toerisme etc.

Goed op weg

Mobiliteit met minder vervoer, ander vervoer, samen vervoer. Denk aan de fietssnelweg, de elektrische auto, de buurtbus, etc. Denk hierbij ook aan wat je met de indeling van de openbare ruimte wilt, geven we bijv. ruimte aan auto's in het centrum of stimuleren we juist het fietsgebruik, etc.

Eerlijk eten

Voedselproductie en -distributie heeft een enorme impact op het milieu. Dat zou je de producenten kunnen verwijten, maar de consument kan ook naar meer duurzame en lokaal geproduceerd voedsel vragen. Onze agrarische ondernemers worden gestimuleerd om lokaal en duurzamer te werken.

Dorpsmoestuinen, allianties met duurzame boeren, een coöperatieve modelboerderij zijn als ideeën over tafel gegaan.

Concrete maatregelen:

- duurzame innovatie bij boeren stimuleren.
- Lokale voedselketens ontwikkelen en promoten.

- Meer moestuinen en buurtboomgaarden.
- Alternatieven voor vlees promoten.

Samenwerking met de gemeente – gemeente als stakeholder/participant

Met de opkomst van de duurzame dorpen komt ook een veranderende rol van de gemeente aan de orde. We leven in een veranderende wereld. Gerespecteerde sprekers zoals professor Jan Rotmans spreken van een verandering van tijdperk en niet meer over een tijdperk van veranderingen. Daar hoort een andere kijk op de wereld bij. In plaats van een overheid die alles bepaalt en in stand houdt, moet er meer samen. Dit geldt ook op het gebied van duurzaamheid.

- Scherper onderscheid maken tussen de voorbeeld rol van de gemeente als organisatie en aansturen van duurzame ontwikkelingen binnen de gemeenschap.
- Inspelen op veranderende rol van de gemeente: van regisserend naar faciliterend en op sommige terreinen wellicht zelfs meer een participerende rol. M.a.w.: meer aandacht voor burgerkracht, organiserend vermogen, aansluiting bij bestaande initiatieven.

Belangrijkste randvoorwaarden zijn: investeringen in duurzaamheid moeten zichzelf binnen redelijke termijn terugverdienen; er is sprake van vernieuwende/kansrijke aanpak; er is een duidelijke stimulerende of faciliterende rol weggelegd voor de gemeente; er wordt zo veel mogelijk gestreefd naar praktische oplossingen.

De gemeente kan verschillende rollen vervullen: als initiator of trekker, als beleidsmaker, als uitdager, als participant, als regisseur/producent, als ondersteuner, als (kennis)vragende partij. De gemeente kan dus veel verschillende rollen vervullen. Van belang is dan de vraag, welke rol je als gemeente moet innemen en hoe zich dit verhoudt tot de rollen van partners in de samenleving. Voorkomen moet worden dat de gemeente doorslaat en zichzelf 'overbodig' maakt. Juist de gemeente heeft ook mogelijkheden om op haar terrein initiatieven van onderop te ondersteunen en mogelijk te versnellen.

De gemeente faciliteert, lokale initiatieven voeren uit en geven aan wat ze daarvoor nodig hebben. De gemeente en de duurzame dorpen zijn elk sterk in hun eigen rol. De onderlinge afstemming vraagt om vertrouwen in elkaar en het zien van elkaars krachten.

Uit de gehouden werkconferenties is duidelijk geworden dat het duurzaamheidsbeleid een koerswijziging zal ondergaan. Betekent dit dat radicaal gebroken wordt met het verleden? Nee, dat is niet het geval. Er zijn de laatste jaren al allerlei projecten in beweging gezet die de komende jaren ook zeker nog hun vervolg zullen hebben. Vaak zijn dit projecten waarbij de gemeente Dalfsen samenwerkt met bijvoorbeeld de provincie Overijssel of omliggende gemeenten.

Een scenario zou kunnen zijn dat er meer vrijheid aan de duurzame dorpen wordt gegeven en zij enige zelfstandigheid krijgen in het zelf uitvoeren van hun eigen ambities. Waar nodig kunnen wij daarbij een beroep doen op de gemeente. Parallel hieraan zal de gemeente zelf ook doorgaan met duurzaamheidsprojecten. Denk hierbij bijv. aan de nauwe samenwerking met de energieregio West Overijssel en de provincie Overijssel. Eén van de pijlers is hierbij het verduurzamen van de bestaande woningvoorraad. Daarnaast is de provincie Overijssel momenteel druk bezig om haar eigen duurzaamheidsbeleid te herzien (Nieuwe Energie Overijssel). Dit doet zij in nauwe samenwerking met de gemeenten in de provincie.

4 Huidig Uitvoeringsprogramma Duurzaamheid

Het bestaande Meerjarenprogramma Duurzaamheid heeft vijf speerpunten:

1. Duurzaam (T)huis
2. Duurzaam Bedrijf
3. Duurzame Energie
4. Duurzame Mobiliteit
5. Gemeentelijke duurzaamheid

Eind 2015 heeft de gemeenteraad het Uitvoeringsprogramma 2016 – 2017 vastgesteld.

De projectenlijst is te vinden in bijlage 4.

De periodieke voortgangsrapportages en CO₂-scans die de afgelopen jaren zijn gemaakt geven een beeld van de opbrengsten. Ze zijn ter kennisname naar de raad gestuurd.

4.1 Resultaten

De belangrijkste successen zijn de afgelopen jaren gehaald met het verduurzamen van woningen en het activeren van duurzame energie.

Binnen het verduurzamen van woningen loopt Dalfsen samen met de regio voorop. Aansprekend voorbeeld is de Proeftuin Overijssel, een innovatieve opzet die vijftig woningeigenaren begeleid heeft in de stap naar een energieneutrale woning. Het Energieloket wijst inwoners de weg naar mogelijkheden voor isolatie en andere duurzame stappen. Binnen onze gemeente zijn inmiddels verschillende vormen van energieneutraal wonen te vinden. Ook gasloos bouwen is in Dalfsen voortvarend uit de startblokken gekomen.

Duurzame energieopwek komt vooral van de grond vanuit lokale initiatieven. Nieuwleusen Synergie maakt zich sterk voor een windpark, in Lemelerveld en Dalfsen lopen zonnevelden en –projecten. Hoonhorst kent een verscheidenheid aan duurzame energieprojecten en in Oudleusen zijn ideeën voor duurzame energie in de opstartfase.

5 Het vervolg

5.1 Proces

Met deze kadernotitie wordt een denkrichting/visie gegeven voor de komende jaren. Hiermee zal de raad een principerichting geven voor de nieuwe koers. Na vaststelling van de kadernotitie zal er een uitgebreidere nota worden geschreven waarin het nieuwe beleid meer in details wordt vastgesteld met projecten en bijbehorende financiering. Dit wordt gepland voor het 1^e kwartaal 2017.

5.2 Financiën

De afgelopen jaren zijn het duurzaamheidsbeleid en duurzaamheidsmaatregelen betaald vanuit de reserve Milieu. Deze reserve is naar verwachting eind 2017 op. Om een structureel duurzaamheidsbeleid mogelijk te maken is een jaarlijks bedrag in de begroting noodzakelijk. De omvang van dit bedrag wordt ingeschat tussen €200.000 en €300.000 per jaar. Hierbij is rekening gehouden met huidige ambtelijke inzet, nieuwe projecten door verbreding van de thema's en budget voor de duurzame dorpen. In het voorjaar van 2017 is meer inzicht in de uitvoering en zal een nadere onderbouwing worden voorgesteld in de Voorjaarsnota 2017.

Bijlage 1: Uitvoeringsprogramma duurzaamheid 2016-2017 (vastgesteld dec. 2015)

Speerpunt	Naam project / activiteit	Omschrijving	Beoogd resultaat	Samenwerking met
Duurzaam (T)huis	Overijsselse Aanpak 2.1	Dalfsen streeft ernaar om minimaal 45% van de particuliere woningvoorraad op label B te krijgen voor 2020. Hiervoor wordt o.a. gezamenlijk met andere gemeenten gekeken naar de inzet van Big Data en een klantrelatiebeheersysteem.	Minimaal 1224 woningen in Dalfsen hebben label B of hoger	Provincie Overijssel
	Energie neutraal Renoveren	Opzetten van een aanpak voor energie neutraal renoveren incl. een stimuleringsregeling energie neutraal renoveren	Minimaal 20 woningen zijn energie neutraal gerenoveerd	Provincie Overijssel
	Voorzetting Energieloket	Het Energieloket wordt voortgezet met een mogelijkheid tot outsourcing	Het Energieloket is dé plek voor vragen over energiebesparing en duurzame opwekking	Provincie Overijssel
	Ondersteuning wijkaanpakken	Vanuit de gemeente worden wijkaanpakken zoals Buurkracht en de Energybattle actief ondersteunt	Middels wijkaanpakken gaan bewoners over het energiebesparing in de eigen woning	Divers
	Vechtdal Isolatiecampagne	Bewoners waarbij energiearmoede op de loer ligt krijgen de mogelijkheid om middels collectieve inschrijving/inkoop goedkoop hun woning te isoleren. Financiering middels een speciale duurzaamheidslening	Energiearmoede wordt effectief teruggedrongen	Provincie Overijssel, bestuursdienst Ommen-Hardenberg
	Energie neutrale nieuwbouw	Stimuleren van energie neutrale nieuwbouw in de Energieregio	Er zijn beleidsregels opgesteld om duurzaam en energie neutraal bouwen te stimuleren en in elke gemeente is minimaal 1 energie neutrale woning gerealiseerd.	Energieregio Noord-West Overijssel
	Energiebesparing huursector	Stimuleren van energiebesparing in de huursector	Er zijn concrete afspraken met woningcorporaties over het verduurzamen van hun woningvoorraad	Energieregio Noord-West Overijssel
	Energiearmoede	Uitvoering van een woonlastenonderzoek, voorlichting en bewustwording via het Energieloket en het uitvoeren van een energiebesparingscampagne	Een kwart van de doelgroep is een handelingsperspectief geboden	Energieregio Noord-West Overijssel
	Energiebesparing monumenten	Inzicht creëren in de mogelijkheden om monumenten te verduurzamen	Een informatiepakket met voorbeelden en concepten dat via het Energieloket verspreid kan worden.	Energieregio Noord-West Overijssel

Speerpunt	Naam project / activiteit	Omschrijving	Beoogd resultaat	Samenwerking met
	Asbestverwijdering bij particulieren	Particulieren verleiden om asbesthoudende materialen te vervangen en daarbij tegelijkertijd isolerende maatregelen te nemen of zonnepanelen te plaatsen	Minimaal 50 woningen in de Energieregio waarbij asbest verwijderd is. Project in samenwerking met de provincie.	Energieregio Noord-West Overijssel
Duurzaam Bedrijf	Asbest van het Bedrijfsdak	Dalfsen doet mee aan de pilot asbest van bedrijfsdaken en het asbestonderzoek van Thorbecke. Vanaf 2016 wordt asbestverwijdering actief gestimuleerd	Alle asbest in Dalfsen is voor 2024 verwijderd	Provincie Overijssel, gemeente Steenwijkerland, Energiekenniscentrum en de Energieadviseurs
	Bewust Verlichten	Uitvoeren van uitvoeringsplan van de Visie 'Licht in de openbare ruimte'	Lichthinder terugdringen	Regio Zwolle
	Analyse Duurzaam Bedrijf	Analyse maken van de triggers voor bedrijven in Dalfsen om daadwerkelijk tot energiebesparing over te gaan	De gemaakte analyse biedt handelingsperspectief	Nvt
	Bottom-up aanpak Energieregio	Er wordt in samenwerking met lokale bedrijven een bottom-up aanpak ontwikkeld om energiebesparing bij bedrijven te stimuleren	De bottom-up aanpak heeft tot een aanzienlijke besparing bij bedrijven geleid.	Energieregio Noord-West Overijssel
	Handhaving energie	Vanuit het Kennispunt Energie binnen de RUD worden pilots gedraaid om energiebesparing bij bedrijven te stimuleren middels toezicht en handhaving	Energiebesparing wordt als standaard onderdeel in het milieutoezicht opgenomen	RUD IJsselland
Duurzame Energie	Ondersteuning duurzame dorpen	Advisering, kennisuitwisseling en waar mogelijk (financiële) ondersteuning bieden aan de duurzame dorpen	Ook in 2016 en 2017 blijven de duurzame dorpen actief om hun leefomgeving te verduurzamen	Nvt
	Uitrol duurzame dorpen	Het stimuleren van initiatiefnemers om duurzaam dorp te worden, middels een co-creatietraject.	Minimaal 3 duurzame dorpen in de Energieregio erbij in 2017 en nog eens 3 dorpen die overwegen om duurzaam dorp te worden	Energieregio Noord-West Overijssel
	Kleinschalige windenergie	Het delen van kennis over kleinschalige windenergie dmv een centraal digitaal kennisdossier	Perspectief om een stimuleringsproject op te starten	Energieregio Noord-West Overijssel
	Duurzaam Verwarmen	Het delen van kennis over duurzaam verwarmen van woningen en bedrijven dmv een centraal digitaal kennisdossier	Een informatiepakket met voorbeelden en concepten dat via het Energieloket verspreid kan worden.	Energieregio Noord-West Overijssel
	Energie uit water	Inventariseren van kansen en mogelijkheden binnen de Energieregio om energie uit water te winnen	Perspectief om een stimuleringsproject op te starten	Energieregio Noord-West Overijssel

Speerpunt	Naam project / activiteit	Omschrijving	Beoogd resultaat	Samenwerking met
	Zonneparken Energieregio	Het stimuleren en mogelijk maken van grootschalige zonne-energie op daken en alternatieve locaties	De mogelijkheden om zonnevelden op alternatieve locaties te realiseren zijn groter geworden, collectieve projecten op bedrijfsdaken worden actief ondersteund en bij vergunningverlening wordt actief aandacht gegeven aan zongericht bouwen.	Energieregio Noord-West Overijssel
	Mestvergisting	Inventariseren van kansen en mogelijkheden binnen de Energieregio om kleinschalige mestvergisting en monovergisting te stimuleren	Er is tenminste 1 pilotproject gestart in de regio	Energieregio Noord-West Overijssel
	Ondersteuning lokale initiatieven duurzame energie	Ondersteunen van lokale initiatieven op het gebied van grootschalige duurzame energieprojecten	Initiatieven zoals de windmolens in Nieuwleusen en zonneveld in Lemelerveld worden gerealiseerd	Duurzame dorpen
Duurzame Mobiliteit	Verduurzaming dienstreizen	Er worden een aantal elektrische dienstauto's geleased	Dienstreizen van het personeel van Dalfsen zijn duurzaam	Nvt
	Duurzame mobiliteit in het GVVP	Duurzame mobiliteit wordt opgenomen in het GVVP	Duurzame mobiliteit wordt door uitvoering van het GVVP gestimuleerd.	Nvt
Overig	NME activiteiten	Dalfsen doet mee aan activiteiten zoals de Nacht van de Nacht, de Nationale Duurzame Huizenroute en de Dag van de Duurzaamheid	Dmv NME-activiteiten wordt bewustzijn omtrent duurzaamheid vergroot	Divers

Bijlage 2. Duurzame dorpen

Het fenomeen 'duurzame dorpen' is een belangrijk uithangbord voor de gemeente Dalfsen. Met recht kan de gemeente stellen hier in Nederland uniek in te zijn. Het woord 'participatiesamenleving' heeft de afgelopen jaren zijn intrede gedaan, maar in Dalfsen wordt dit gewoon in de praktijk gebracht. De oprichting van de duurzame dorpen werd in 2009 aangezwengeld door Hoonhorst. Duurzaam Hoonhorst 2050 heeft in korte tijd een lange lijst met projecten en ideeën opgesteld. Het is een mix van kleine, op korte termijn zeker haalbare acties en projecten van grotere omvang en een langere termijn van realisatie. De kracht ligt in de combinatie van groen, gezond en gemeenschappelijk.

De gemeente waardeert en ziet de kracht van Duurzaam Hoonhorst en is vervolgens aan het werk gaan om ook in de andere kernen in de gemeente samenwerkingsverbanden van de grond te krijgen. En met succes, anno 2016 heeft elke kern een duurzame stichting/coöperatie. Elk dorp heeft haar eigen ambities en tempo van projectenuitvoering. Dit kenmerkt lokale initiatieven en zorgt ook voor iets wat past bij de lokale cultuur.

Duurzaam Hoonhorst

"Denk breed, handel concreet". Onder dit motto is de gemeenschap van Hoonhorst medio 2009 aan de slag gegaan met duurzaamheid. Dit is gebaseerd op drie pijlers: groen, gezond en gemeenschappelijk. Met de blik op 2050 is en wordt nagedacht over samen leven, wonen en werken in Hoonhorst, nu, straks en in de verre toekomst. Het doel is een ecologisch, economisch & sociaal duurzaam Hoonhorst. De Hoonhorsters hebben inmiddels al heel wat in gang gezet. Er zijn al veel ideeën, mensen en bedrijven & organisaties samengebracht om na te denken over en te werken aan een groen, gezond en gemeenschappelijk Hoonhorst. Sommige projecten zijn al in gang gezet, andere geven een beeld van de toekomst. Of het nu gaat om zorgen voor elkaar (in werken, wonen en samen leven) of alternatieve cq. duurzame energiebronnen, de voedselketen, afvalbeheersing, vervoer enzovoort.

Nieuwleusen Synergie

"Deur oons, veur oons". Om de uitvoering van de plannen mogelijk te maken is in april 2012 coöperatie Nieuwleusen Synergie beheer U.A. opgericht. Per project is een speciale taakgroep opgesteld die verantwoordelijk is voor de uitwerking en uitvoering van het project. Deze taakgroepen zijn vertegenwoordigd in de coöperatie. De coöperatie is vol energie aan de slag en heeft als doel om in de loop der jaren steeds meer duurzame initiatieven op te kunnen zetten. Dit draagt bij aan een vitaal een (sociaal) duurzaam dorp.

Duurzaam Leefbaar Lemelerveld

Op 16 augustus 2013 is de coöperatie Duurzaam Leefbaar Lemelerveld opgericht. De coöperatie heeft het volgende doel: *het ontwikkelen en exploiteren van een sociaal, leefbaar, duurzaam en zelfvoorzienend Lemelerveld voor een leefbare toekomst met gebruikmaking van duurzame energie en technieken.*

De coöperatie kent twee aandachtsgebieden met projecten waar meer dan 30 personen uit Lemelerveld aan deelnemen: Duurzaamheid en Leefbaarheid

Groen Gebogen (Dalfsen)

Op 10 april 2014 is in Het Rode Hert het duurzaamheidscafé voor Dalfsen gehouden. Na de eindconferentie halverwege juni was de groep in Dalfsen enthousiast, maar ook nog zoekende. Inmiddels is de Vereniging Groen Gebogen opgericht en zijn zo'n dertig actieve leden voortvarend aan de slag gegaan. Er is een mooie website gemaakt, Groen Gebogen heeft zijn eigen Duurzaamheidsloket in het Gruthuuske in Dalfsen en op 8 oktober 2015 is Groen Gebogen gestart met de uitrol van Buurkracht in Dalfsen. Daarnaast is Groen Gebogen ook bezig met de collectieve inkoop van zonne-energie en met het stimuleren van bedrijven om te verduurzamen.

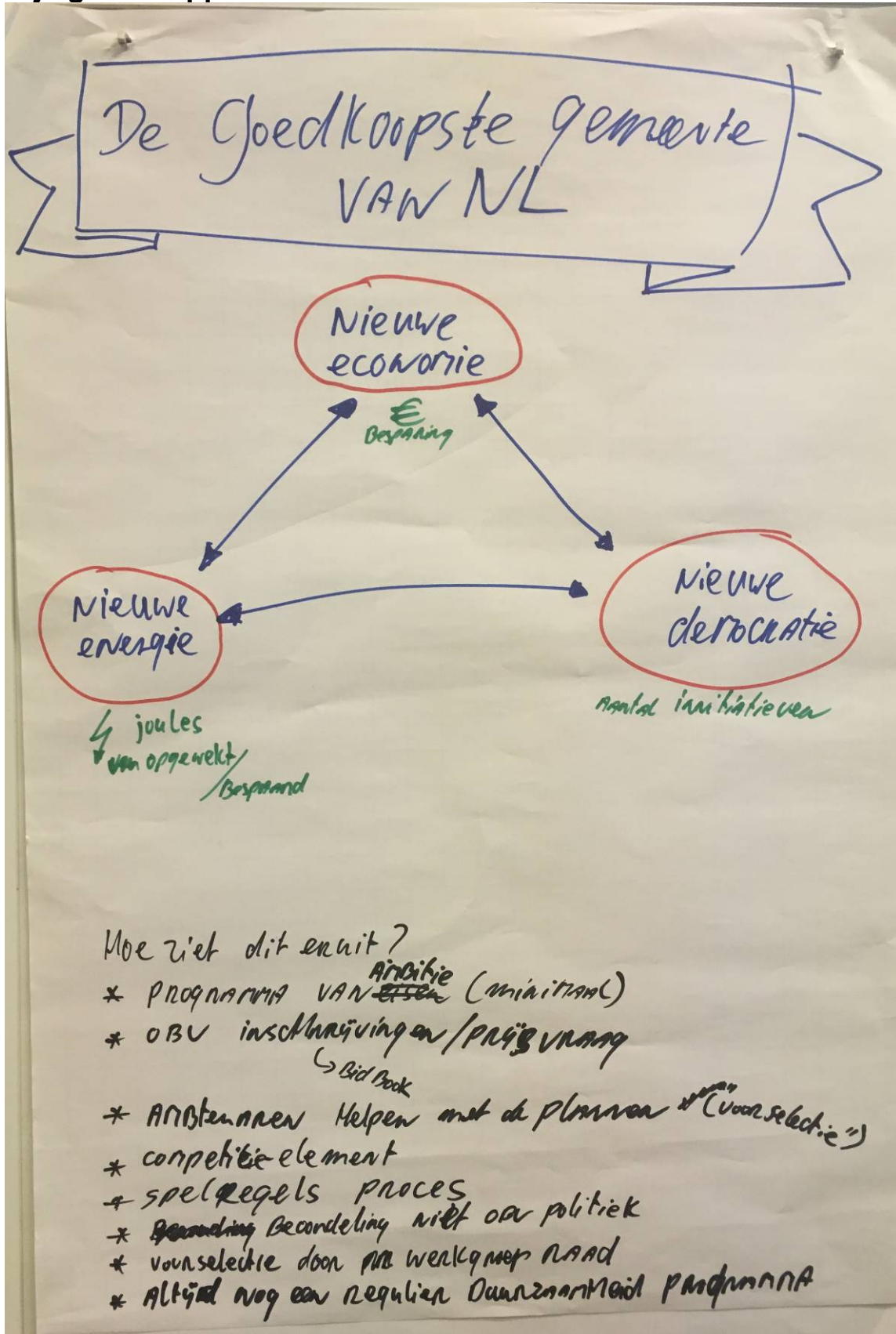

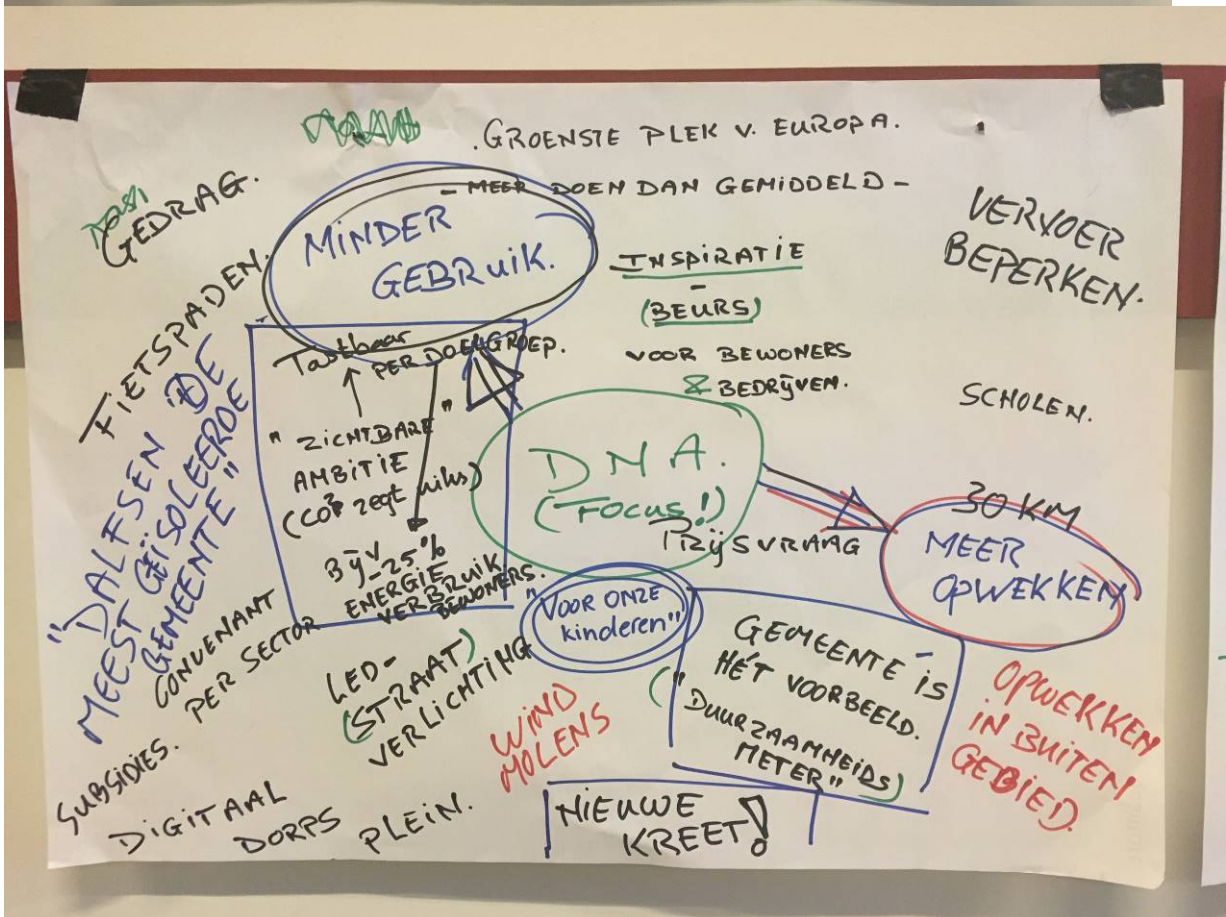
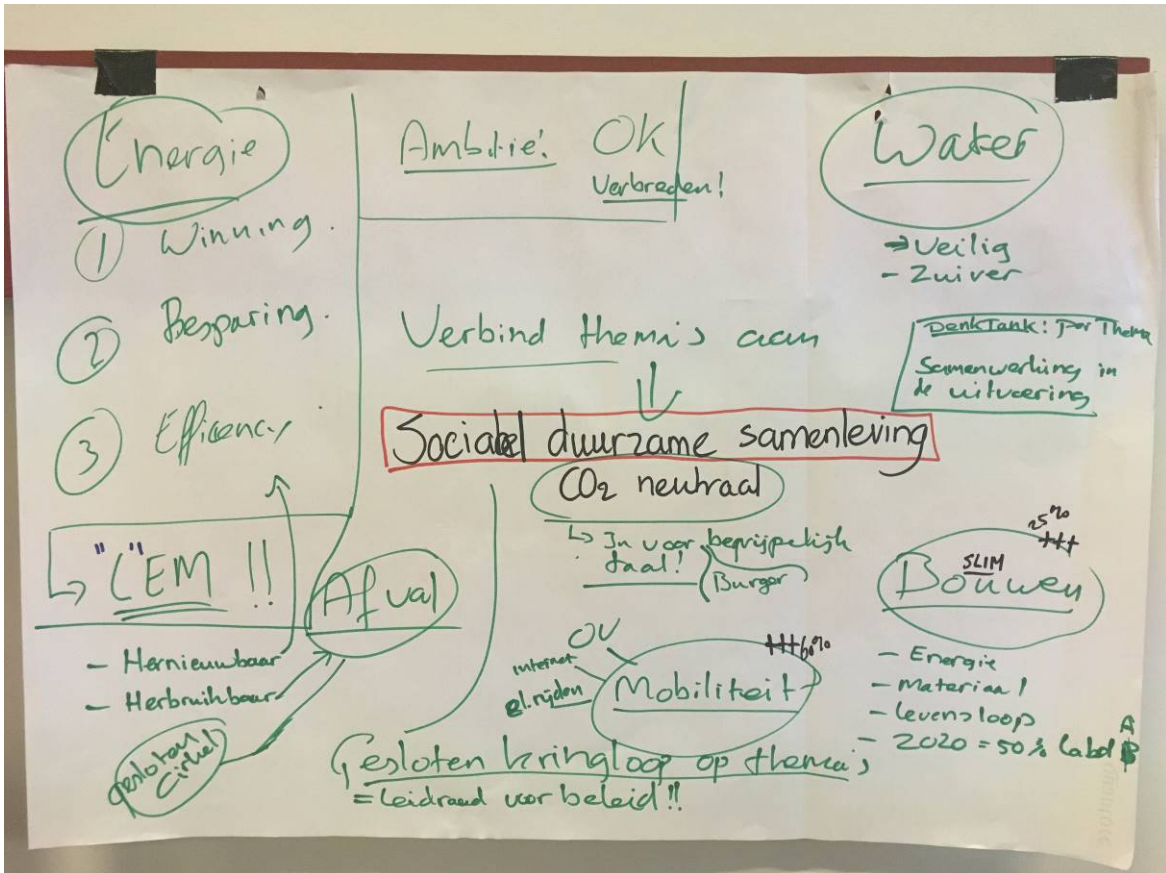
Duurzaam Oudleusen

Oudleusen is een bedrijvig dorp met veel goede ideeën en initiatieven. De gemeente Dalfsen wil samen met inwoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties en overige geïnteresseerden uit Oudleusen en omgeving kijken welke duurzame ideeën er in het dorp en buitengebied leven. Op 23 april 2016 presenteerden vier werkgroepen hun ideeën voor een duurzaam Oudleusen tijdens een eindconferentie. De speerpunten waren een dorps(pluk)tuin, lokale energie uit – bijvoorbeeld – de Vecht en de historie. Eén werkgroep gaat de communicatie rond Duurzaam Oudleusen verzorgen.

Bijlage 3: Flappen Mooirivier

Duurzaam Dalfsen

Huidige en toekomstige generaties
 Gezamenlijke ontwikkelen van een ^{Circulaire} samenleving
 Plezier in het verbeteren (beter achterlaten)

in perspectief.

CO₂-neutraal

Energie & Milieu

mijlpaal
Alle huipwoningen
in 2025 min
label B

50% is lid van
een wijkcoöperatie

* Doen

* Samenwerking

* Bewustwording

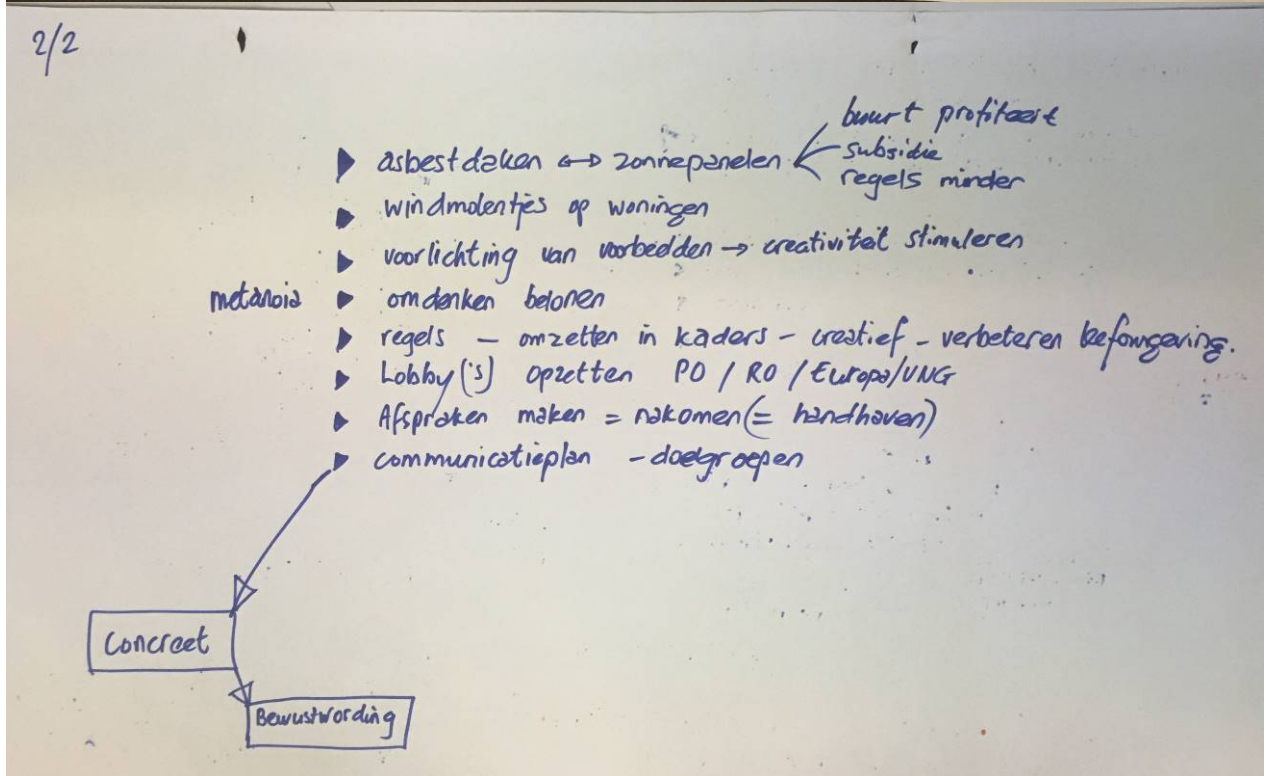
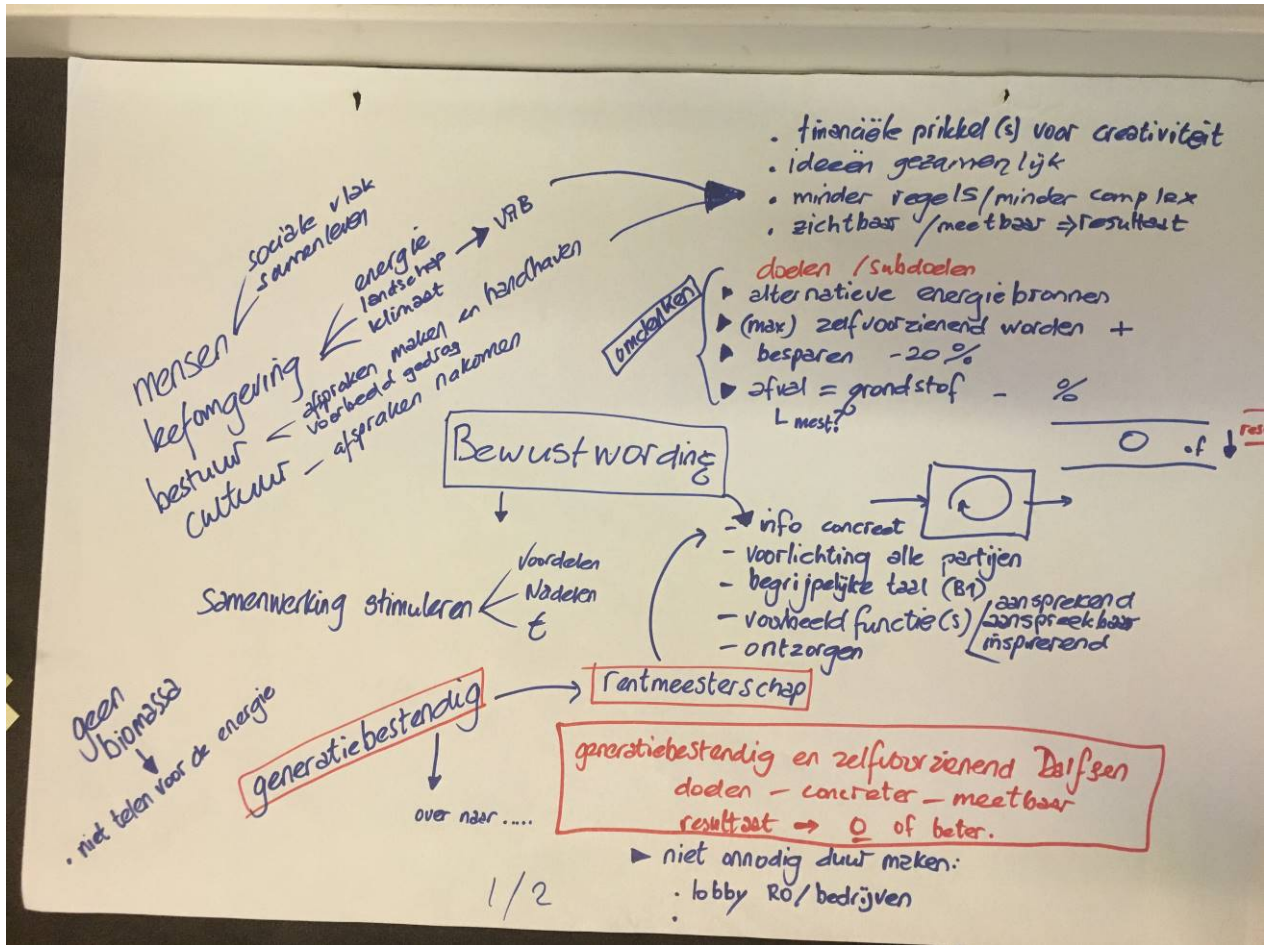
* Zichtbaarheid

* Vertrouwen

Naarerschap
(sociale
cohesie)

Een stevige handdruk

Geen voetafdruk

Bijlage 4: Flappen Hoonhorst

